

Dr. Selim CİĞER

Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Öğretim Üyesi

ULUSLARARASI HUKUK VE TÜRK HUKUKUNDA
GEMİ GERİ DÖNÜŞÜMÜ

FİLİZ KİTABEVİ
İSTANBUL
2026

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri San. ve Tic. Ltd. Şti.
Genel Yayın No | General Publication Number: 1317
Sertifika no | Certificate Number: 77398

Filiz Kitabevi
Yayın No | Publication Number: 2026/67

Kitap Adı: Uluslararası Hukuk ve Türk Hukukunda Gemi Geri Dönüşümü
Book Title: Ship Recycling under International and Turkish Law
ISBN: 978-625-8585-67-4
DOI: doi.org/10.64161/filiz.9786258585674

Yazar(lar) | Author(s): Dr. Selim CİĞER | orcid.org/0000-0002-7546-7612
Kurum | Institution: Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret ve
Deniz Hukuku Anabilim Dalları Öğretim Üyesi

Konu Kategorisi | Subject Categories: Deniz Ticareti Hukuku | Maritime Law

Yayın Türü | Publication Type: Kitap | Book - Monograph
Yayın Dili | Language: Türkçe | Turkish
Ebat | Dimensions: 16 x 23 cm
Baskı Sayısı | Edition: 1
Sayfa Sayısı | Pages: 408

Yayın Tarihi | Publication Date: Haziran 2026 | June 2026
Yayın Yeri | Place of Publication: İstanbul, Türkiye
Mizanpaj | Layout: Vildan YAVUZ
Baskı ve Cilt | Printing and Binding: Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri San. ve Tic. Ltd. Şti.
(Sertifika no: 77398)

© All rights reserved | Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım Petrol Ürünleri
San. ve Tic. Ltd. Şti.

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri San. ve Tic. Ltd. Şti.
Mollahüsrev Mah. Cemalyener Tosyalı Cad. No: 57A
Vefa-Fatih / İstanbul • Tel: +90 (212) 527 07 18
www.filizkitabevi.com • bilgi@filizkitabevi.com

Meltem, Defne ve Yasemin'e

ÖNSÖZ

Bu çalışma Türk hukuku ve uluslararası hukukta gemi geri dönüşümünü düzenleyen hukuki rejimi incelemek ve konuyla ilgili kapsamlı düzenlemelerin emniyetli ve çevreye duyarlı gemi geri dönüşümünü sağlamak hedefi bakımından uygunluğunu değerlendirmek amacıyla kaleme alınmıştır. Ülkemiz, uzun yıllardır, dünyada gemi geri dönüşümünün yoğun olarak gerçekleştiği ilk beş ülke arasında yer almaktadır. Bununla beraber, özellikle Hong Kong Sözleşmesi'nin yürürlüğe giriş süreci ile birlikte, son yıllarda konuyu genel hatlarıyla ele alan veya belirli yönleriyle inceleyen eserler kaleme alınmışsa da, doktrinde gemi geri dönüşümünün bütünlüklü şekilde ele alınarak derinlemesine incelendiği bir çalışma mevcut değildir. Oysa tehlikeli atıkların transferine ilişkin kontrol rejimlerinden gemi tanımı ve gemi vasfının sona ermesine, çevresel adalet perspektifinden donatanın cezai sorumluluğuna kadar uzanan bir çerçevenin değerlendirilmesini gerektiren gemi geri dönüşümü, son derece geniş bir inceleme sahası teşkil etmektedir. Bu durum, konunun tüm yönleriyle ve kapsamlı şekilde ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Elinizdeki kitap bu doğrultuda hazırlanarak, gemi geri dönüşümü alanında uygulama alanı bulan başta Hong Kong ve Basel Sözleşmeleri olmak üzere milletlerarası sözleşmeleri, AB Gemi Geri Dönüşüm Tüzüğü ekseninde bölgesel düzenlemeleri ve öncelikli olarak Gemi Söküm Yönetmeliği ile gemilere ilişkin hükümleri dolayısıyla Türk Ticaret Kanunu olmak üzere ulusal mevzuat hükümlerini, bu düzenlemeler arasındaki ilişkiler de dikkate alınmak suretiyle, eleştirel bir perspektif ile incelemekte ve ulusal mevzuatın tadili hususunda bazı önerilerde bulunmaktadır.

Kaynakların temini ve plan aşamaları ile birlikte düşünüldüğünde dört seneyi bulan bir sürecin sonucunda tamamlanan bu kitabın hazırlanması sırasında pek çok kişinin yardımını gördüm. Bu bakımdan, özellikle çalışmanın hazırlıklarının gerçekleştirildiği İtalya'da bulunduğum sırada araştırma yapmak olanağı bulduğum ve geniş kütüphane olanaklarından istifade ettiğim Cenova ve Bolonya Üniversiteleri'ndeki ev sahiplikleri ve ilgileri dolayısıyla, sırasıyla, Sayın Prof. Dr. Lorenzo Schiano di Pepe ve Sayın Doç. Dr. Elena Orru'ya teşekkürü bir borç biliyorum. Türkiye'ye döndükten sonra ise kitabın tamamlanması için gereken çalışmalar, büyük ölçüde, mensubu bulunduğum Isparta SDÜ Hukuk Fakültesi'nde tamamlanmıştır; fakültede tesis ettikleri huzurlu çalışma ortamı ve anlayışları sebebiyle, değerli hocalarım, Dekan Sayın Prof. Dr. Yüksel Metin ve Özel Hukuk Bölüm Başkanı Sayın Prof. Dr. M. Fahrettin Önder'e teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca, fakültemizin kuruluşunda görev alarak uzun yıllar

sigorta ve deniz ticareti hukuku derslerini yürüten Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi, kıymetli hocam, Sayın Dr. Banu Bozkurt'a hem kürsümüzdeki süregelen emekleri hem de İtalya'da bulunduğum sırada kürsüdeki eğitim öğretim faaliyetlerinin yürütülmesindeki destekleri nedeniyle müteşekkirim. Bu vesileyle, hem fakültede oluşumuna katkıda buldukları bilim ortamı hem de çalışmanın yazılması sırasında alanlarıyla ilgili çeşitli sorularıma ilgiyle cevap veren kıymetli dostlarım ve çalışma arkadaşlarım Dr. Dursun Çelik, Doç. Dr. Cannur Ercan Çataklı, Dr. Hasan Çataklı, Dr. Barış Mesci, Dr. Ömer Çon'a da teşekkürlerimi ifade etmek isterim. Ayrıca çalışmada ihtiyaç duyulan bazı mahkeme kararlarının teminindeki yardımları dolayısıyla, sevgili ağabeyim, Av. M. Korkut Ciğer ve, değerli büyüğüm, Antalya Bölge İdare Mahkemesi üyesi Sayın Murat Karahan'a şükranlarımı sunuyorum. Benzer şekilde, çalışmada kullanılan bazı kaynakların erişimindeki yardımları nedeniyle kıymetli dostlarım, Dr. Ceren Cerit Dindar, Doç. Dr. M. Emre Tulay ile Doç. Dr. Murat Aydın'a ve çalışma arkadaşlarım Ar. Gör. Ayşegül Dursun, Ar. Gör. Yılmaz Şahin ve Ar. Gör. Gökhan Ünlen'e teşekkürü borç biliyorum. Kaynakların teminindeki yardımlarına ek olarak, kürsümüzün eğitim öğretim faaliyetlerinin yürütülmesindeki katkıları ve yılmaz desteği için Ar. Gör. Muharrem Öcal'a ve hiçbir zaman yardımını esirgemeyen Ar. Gör. Kübra Çağlayan'a müteşekkirim. Son olarak, çalışmaya gösterdikleri ilgi, yayın sürecindeki titiz çalışmaları ve emekleri sebebiyle de başta Sayın Oğuzhan Oruç olmak üzere tüm Filiz Kitabevi mensuplarına teşekkürlerimi sunuyorum.

Her çalışmamda olduğu gibi, bu kitabın hazırlanması sırasında da en büyük desteği ve yardımı ailemden gördüm. Yoğun çalışma temposu nedeniyle, ev yaşantısına ayırabildiğim vaktin kaçınılmaz olarak sınırlandığı bu süreçte, eşim Meltem bana sürekli destek olmuş, kendi çalışmalarına ayırdığı zamandan da fedakârlık yaparak, çalışmalarına odaklanabilmek imkânı sağlamıştır. Bu nedenle, bu çalışmanın nihayete ererek kitaba dönüşmesinde en büyük pay sevgili eşim Meltem'e aittir; anlayışı ve yardımları için kendisine derin şükranlarımı ifade etmek isterim. Ayrıca, kızlarımın doğduğu günden bu yana hep yanımızda olan ve büyük bir özveriyle ihtiyaç duyduğumuz her an yardımımıza koşan sevgili kayınvalideme de bu süreçteki sonsuz desteği için minnettarım. Benzer şekilde, kızlarımın büyüme sürecindeki emekleri ve daimî desteği için kıymetli kayınpederime teşekkürü bir borç biliyorum. Tesadüf eseri ile, bu çalışmanın son satırlarını baba evinde yazmak kısmet oldu. Bu vesile ile sevgili anne ve babama üzerimdeki emeklerinden dolayı bir kez daha şükranlarımı sunmak isterim.

SC

Karşıyaka, Mayıs 2026

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	V
İÇİNDEKİLER.....	VII
KISALTMALAR	XIII
ÖZET.....	XVII
ABSTRACT	XVII
§1 GİRİŞ.....	1
§2 GEMİ GERİ DÖNÜŞÜMÜ.....	5
I. KAVRAM.....	5
II. TİCARİ FAALİYET OLARAK GEMİ GERİ DÖNÜŞÜMÜ VE HUKUKİ DÜZENLEME İHTİYACI.....	7
III. TÜRKİYE VE GEMİ GERİ DÖNÜŞÜMÜ	18
§3 GEMİ GERİ DÖNÜŞÜMÜNDE UYGULAMA ALANI BULAN HUKUKİ DÜZENLEMELER.....	23
I. GENEL OLARAK	23
II. GEMİ GERİ DÖNÜŞÜMÜNE UYGULANACAK MİLLETLERARASI SÖZLEŞMELER	24
A. Basel Sözleşmesi	24
1. Genel Olarak	24
2. Ana Hatlarıyla Basel Sözleşmesi	25
B. Hong Kong Sözleşmesi	28
1. Genel Olarak	28
2. Ana Hatlarıyla Hong Kong Sözleşmesi	30
III. GEMİ GERİ DÖNÜŞÜMÜNE UYGULANACAK BÖLGESEL DÜZENLEMELER.....	37
A. AB Gemi Geri Dönüşüm Tüzüğü.....	37
1. Genel Olarak	37

2. Ana Hatlarıyla AB Gemi Geri Dönüşüm Tüzüğü.....	38
3. AB Atık Sevkiyat Tüzüğü ile İlişkisi.....	45
IV. GEMİ GERİ DÖNÜŞÜMÜNE UYGULANACAK ULUSAL DÜZENLEMELER.....	49
A. Gemi Söküm Yönetmeliği.....	50
1. Genel Olarak.....	50
2. Ana Hatlarıyla Gemi Söküm Yönetmeliği.....	50
B. Taslak Düzenlemeler.....	54
§4 GEMİ GERİ DÖNÜŞÜMÜ BAĞLAMINDA GEMİ.....	57
I. GENEL OLARAK.....	57
II. DENİZ TİCARETİ HUKUKU BAĞLAMINDA GEMİ KAVRAMI.....	57
A. Genel Olarak.....	57
B. Uluslararası Hukuk ve Mukayeseli Hukuk Bağlamında Gemi Kavramı.....	58
C. Türk Hukuku Uyarınca Gemi Kavramı.....	63
1. Türk Ticaret Kanunu Uyarınca Gemi Kavramı.....	63
2. Denizde Can ve Mal Koruma Hakkında Kanun Uyarınca Gemi Kavramı.....	68
i. Kürekte başka aletle denizde yola çıkabilmek.....	68
ii. Araç niteliği.....	78
D. Değerlendirmeler.....	80
1. Genel – geçer Bir Gemi Tarifi?.....	80
2. Türk Hukuku Bakımından Gemi Kavramı.....	87
III. GEMİ GERİ DÖNÜŞÜMÜ BAĞLAMINDA GEMİ KAVRAMI.....	96
A. Genel Olarak.....	96
B. Gemi Geri Dönüşümünde Uygulama Alanı Bulan Uluslararası ve Bölgesel Düzenlemeler Bağlamında Gemi.....	101
1. Basel Sözleşmesi ve Gemi.....	101
2. Hong Kong Sözleşmesi Bağlamında Gemi.....	109
3. AB Gemi Geri Dönüşüm Tüzüğü.....	114
C. Ulusal Mevzuat Bağlamında Kullanım Ömrünün Sonundaki Gemi.....	115
1. Gemi Söküm Yönetmeliği.....	115
D. Gemi Geri Dönüşümü Bağlamında Gemi Niteliğinin Sona Ermesi ve Sonuçları.....	119
1. Genel Olarak.....	119

2. Milletlerarası Sözleşmeler ve İlgili Düzenlemeler Bağlamında.....	120
3. Ulusal Mevzuat Bağlamında.....	124
§5 MİLLETLERARASI SÖZLEŞME DÜZENİ BAKIMINDAN GEMİ GERİ DÖNÜŞÜMÜ.....	133
I. GENEL OLARAK.....	133
II. BASEL SÖZLEŞMESİ.....	133
A. Temel Hukuki Mekanizmalar.....	133
1. Atık Transferine İlişkin Genel Şart ve Kontroller.....	133
i. Atık üretimi ve transferinin asgariye indirilmesi.....	134
ii. Atıkların çevreye duyarlı şekilde yönetimi.....	134
iii. Yasaklar.....	136
iv. Kısıtlamalar.....	137
2. Ön Bildirimli Onay Prosedürü.....	138
3. Yaptırımlar.....	140
i. Yasa dışı transfer ve geri alım yükümlülüğü.....	140
ii. Cezai yaptırımlar.....	142
iii. Hukuki sorumluluk.....	142
B. Basel Sözleşmesi'nin Gemi Geri Dönüşümüne Uygulanması.....	144
C. Problemler.....	147
1. Genel Olarak.....	147
2. Bertaraf İradesi.....	148
3. Ön Temizlik.....	152
4. İhraç Eden Devletin Tayini.....	159
III. HONG KONG SÖZLEŞMESİ.....	166
A. Temel Hukuki Mekanizmalar.....	166
1. Tehlikeli Madde Envanteri.....	166
i. Geminin tasarım, inşa ve tadilinde kullanılacak maddelere ilişkin sınırlamalar.....	167
ii. Tehlikeli madde envanteri.....	168
iii. Uluslararası tehlikeli madde envanteri sertifikası.....	170
2. Gemi Geri Dönüşüm Tesis Planı.....	172
i. Gemi geri dönüşüm tesisine ilişkin gereklilikler.....	173
ii. Gemi geri dönüşüm tesis planı.....	174
iii. Gemi geri dönüşüm tesis ruhsatı.....	177

3. Gemi Geri Dönüşüm Planı	180
i. Gemi geri dönüşüm planı	180
ii. Gemi geri dönüşüm planının onaylanması	182
iii. Uluslararası geri dönüşüme hazırlık sertifikası	182
4. Bildirimler.....	183
i. Gemi geri dönüşümünden önce yapılacak bildirimler.....	183
ii. Gemi geri dönüşümünün tamamlanmasından sonra yapılacak bildirimler.....	184
5. Yürürlüğe Giriş ve Uygulama Şartları	185
B. Hong Kong Sözleşmesi Uyarınca Gemi Geri Dönüşümü.....	188
C. Eleştiriler	191
1. Genel Olarak	191
2. Kumsalda Sökümün Yasaklanmamış Oluşu	192
3. Ön-temizlik Koşulunun Bulunmaması.....	199
4. Ön Bildirimli Onay Prosedürünün Zayıflatılması.....	202
5. Çevresel Adalet Perspektifi ve Temel Çevre Hukuku İlkelerinin Göz Ardı Edilmesi	210
IV. GEMİ GERİ DÖNÜŞÜMÜNE UYGULANACAK HUKUKİ REJİM SORUNU: BASEL VEYA HONG KONG SÖZLEŞMESİ?.....	219
A. Genel Olarak.....	219
B. Uluslararası Hukukta Norm Çatışmaları ve Norm Çatışmalarının Çözümüne İlişkin Genel Kurallar.....	220
C. Basel ve Hong Kong Sözleşmelerinin Norm Çatışmasına İlişkin Hükümleri Işığında Uygulanacak Hukuki Rejim	224
1. Basel ve Hong Kong Sözleşmeleri'nin Norm Çatışmasına İlişkin Hükümleri	224
2. Basel ve Hong Kong Sözleşmeleri Bağlamında Eşdeğer Koruma Düzeyi.....	225
3. Basel Sözleşmesi Madde 11 Bağlamındaki Düzenlemelerin Eşdeğer Koruma Düzeyini Sağladığına Yönelik Değerlendirme Bakımından Yetkili Mercî	230
D. Mevcut Durum ve Uygulanacak Hukuki Rejime İlişkin İhtimaller.....	233
E. Basel ve Hong Kong Sözleşmelerinin Beraber Uygulanması	238
1. Basel ve Hong Kong Sözleşmeleri'nin Beraber Uygulanması ve Uyum Sorunları.....	238

2. AB Mevzuatı ile Basel ve Hong Kong Sözleşmeleri'nin Beraber Uygulanması Hususundaki Yaklaşımlar	242
V. GEMİ GERİ DÖNÜŞÜMÜNÜ DOLAYLI OLARAK REGÜLE ETMEYE YÖNELİK GİRİŞİMLER	248
A. Genel Olarak	248
B. Cezai Yaptırımlar	249
C. Tip Sözleşmeler	257
D. Kurumsal Sosyal Sorumluluk	266
VI. DEĞERLENDİRMELER	275
§6 TÜRK HUKUKU UYARINCA GEMİ GERİ DÖNÜŞÜMÜ.....	287
I. GENEL OLARAK	287
II. GEMİ SÖKÜM YÖNETMELİĞİ UYARINCA GEMİ GERİ DÖNÜŞÜMÜ.....	287
A. Gemi Söküm Tesislerinin Yetkilendirilmesi ve Tesislere İlişkin Gereklilikler.....	287
B. Gemi Söküm İzni.....	292
C. Geminin Sökümü ve Atık Yönetimi	296
D. Bildirimler	301
III. ÇEVRE HUKUKU MEVZUATI UYARINCA GEMİ GERİ DÖNÜŞÜMÜNE UYGULANAN DİĞER DÜZENLEMELER	302
A. Çevre Mevzuatındaki Düzenlemeler ve Gemi Geri Dönüşümü Bağlamında Uygulanması	302
B. Gemi Söküm Bölgesinde Çalışma Standartlarına İlişkin İzmir Mahalli Çevre Kurulu Kararı	307
1. Genel Olarak	307
2. Gemi Söküm Onay Süreci	308
3. Gemi Geri Dönüşümü ve Tesislere İlişkin Şartlar	312
IV. MEVCUT DURUM VE TASLAK DÜZENLEMELER	315
A. Yürürlükteki Düzenlemeler Uyarınca Gemi Geri Dönüşümü	315
B. Gemi Geri Dönüşüm Tesislerinin Yetkilendirilmesi Hakkında Yönetmelik Taslağı	318
V. DEĞERLENDİRMELER	328
§7 SONUÇ	335
KAYNAKÇA	341
KAVRAM ENDEKSİ	387

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliđi
AFS	: International Convention on the Control of Harmful Anti-fouling Systems on Ships
AP	: Atina Sözleşmesi Protokolü
AS	: Atina Sözleşmesi
AYY	: Atık Yönetimi Yönetmeliği
BAN	: Basel Action Network (BAN)
BIMCO	: The Baltic and International Maritime Council
BM	: Birleşmiş Milletler
BMDHS	: 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
BP	: Basel Sorumluluk ve Tazminat Protokolü
BS	: Basel Sözleşmesi
BUNKERCON	: Gemi Yakıtından Kaynaklanan Kirliliđin Sebep Olduğu Zarar İçin Hukuki Sorumluluk Hakkında Uluslararası Konvansiyon 23 Mart 2001
CLC	: Petrol Kirliliđi Zararından Doğan Hukuki Sorumluluk Hakkında Milletlerarası Sözleşme
CLC-Fon	: Petrol Kirliliđi Zararının Tazmini İçin Bir Uluslararası Fonun Kurulması Hakkında Milletlerarası Sözleşme,
CMI	: Comité Maritime International
Çev.	: Çeviren
ÇİLY	: Çevre İzin ve Lisans Yönetmeliği
ÇK	: Çevre Kanunu
DEMT	: Deniz Emniyeti Kanun Tasarısı
Dk	: Dakika
Dn	: Dipnot

XIV

E	: Esas
EC	: European Commission
GEMİSANDER	: Gemi Geri Dönüşüm Sanayicileri Derneği
GGDP	: Gemi Geri Dönüşüm Planı
GGDTP	: Gemi Geri Dönüşüm Tesis Planı
GSY	: Gemi Söküm Yönetmeliği
GSY	: Gemi Söküm Yöntemeliği
HKS	: Hong Kong Sözleşmesi
HNS	: Tehlikeli ve Zararlı Maddelerin Deniz Yolu ile Taşınmasından Doğan Zararlardan Sorumluluk ve Tazmini Hakkında Uluslararası Konvansiyon, Londra, 3 Mayıs 1996
IACS	: International Association of Classification Societies
ICS	: International Chamber of Shipping
ILO	: International Labour Organization
IMO	: International Maritime Organization
ISRA	: International Ship Recycling Association
İTDK	: İnceleme, Tespit ve Denetim Komisyonunu
İZKA	: İzmir Kalkınma Ajansı
JIML	: Journal of International Maritime Law
K	: Karar
Krş.	: karşılaştırınız
LDT	: light displacement tonnes (boş deplasman tonajı)
LK	: Lahey Kuralları
LLMC 1976	: Deniz Alacaklarına Karşı Sorumluluğun Sınırlandırılması Hakkında Milletlerarası Sözleşme, Londra 19 Kasım 1976
LMCLQ	: Lloyd's Maritime and Commercial Law Quarterly
LS 1989	: Kurtarma Hakkında Milletlerarası Sözleşme, Londra 1989.
MARPOL	: Gemilerden Kaynaklanan Kirletmenin Önlenmesi Hakkında Uluslararası Konvansiyon
MEPC	: The Marine Environment Protection Committee
MSA	: Merchant Shipping Act
n	: not
nb	: nota bene

no	: numara
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
Para	: paragraf
PCB	: poliklorlu bifeniller
sf.	: Sayfa (<i>yalnızca karışma ihtimali olduğunda kullanılmıştır</i>)
SENSREC	: Safe and Environmentally Sound Ship Recycling
SOLAS	: Denizde Can Emniyeti Uluslararası Sözleşmesi
SRTI	: Ship Recycling Transparency Initiative
TBT	: Tributiltin
TME	: Tehlikeli Madde Envanteri
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TY	: Taslak Yönetmelik
UNCTAD	: United Nations Conference on Trade and Development
UNTS	: United Nations Treaty Series
UDÖ	: Uluslararası Denizcilik Örgütü
vd.	: ve devamı
VS	: Viyana Sözleşmesi
WMU	: World Maritime University